

*Цуранова О. О., кандидат мистецтвознавства, доцент,
Халєєва О. В., кандидат мистецтвознавства, доцент,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

МИСТЕЦТВО В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Виховання громадянина є найважливішим завданням суспільства. Першочерговим є створення та забезпечення необхідних умов організації життєдіяльності як для дітей із нормальним рівнем розвитку, так і з функціональними обмеженнями, що задекларовано у Концепції розвитку інклюзивної освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010). «Система освіти сучасної України перебуває під впливом інклюзивних та інтеграційних процесів, – переконана провідний учений сьогодення професор Г. Ф. Пономарьова, – що розгортаються в умовах демократизації та євроінтеграції держави...» (Пономарьова, 2019, с. 48). Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися загальнолюдських прав, щодо забезпечення права на освіту дітей із особливими освітніми проблемами. Адже психолого-фізіологічні особливості таких дітей вимагають від фахівців знань різноманітних форм і методів роботи, що запроваджуються в інклюзивній освіті та сприятимуть вихованню повноцінної особистості.

Сучасні дослідження підтверджують позитивний вплив мистецтва на дітей, які мають різноманітні проблеми соціально-психологічного розвитку. На важливу роль мистецтва у роботі з дітьми з особливими потребами вказують роботи І. Шишкова (2014), О. Ляшенко (2014), Т. Левченко (2015), Г. Побережної (2008), А. Колупаєвої (2009). Наукові дослідження І. Малашевської (2019), Л. Масол (2017), О. Отич (2011), Г. Падалки (2010) розкривають поліфункціональність та всебічність впливу мистецтва на особистість дитини з притаманними йому можливостями формувати свідомість і підсвідомість, інтелектуальну, вольову сфери, моральне і навіть фізичне здоров'я. Аналіз наукових джерел дає змогу констатувати, що мистецтво є важливим засобом розвитку особистості і його варто застосовувати з терапевтичною метою.

Слід також указати, що вивчення впливу мистецтва на розвиток дітей з особливими потребами на сьогодні має розглядатись і в умовах дистанційного спілкування. Саме таку форму комунікації вимагає час останніх двох років. Але, попри зростаючий науковий інтерес до питань диджитал технологій, їх запровадження в освітнє середовище різних галузей знань,

навчання дітей з особливими освітніми потребами у таких умовах залишається мало вивченим і не до кінця зрозумілим.

Основною ціллю представленої роботи є дослідження позитивного впливу мистецтва на дітей з особливими освітніми потребами, а також можливості застосування форм і методів дистанційної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Упровадження інклюзивної освіти у практику роботи закладів дошкільної освіти – один із ключових напрямів вітчизняної освітньої системи. Діти, що потребують корекції розвитку, наразі мають можливість навчатися у звичних умовах. Педагоги спрямовують свою роботу на розробку адекватних і ефективних програм мистецького розвитку цих дітей, відповідних методик і форм роботи з ними.

Наразі існує декілька напрямів використання мистецтва в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Один із них, соціально-педагогічний, пов'язаний із естетичними потребами, розширенням загального і художньо-естетичного світогляду, активізацією потенційних можливостей дитини в практичній художньо-творчій діяльності. Реалізація цього напрямку здійснюється через корекційно-розвивальні та психокорекційні методики, що застосовуються в рамках арт-педагогіки й (метод лікування засобами художньої творчості), яка є досить ефективним способом психологічної допомоги, що базується на творчості та грі. Її мета полягає у гармонізації розвитку особистості через самовираження та самопізнання.

У практиці реабілітації дітей із порушеннями розвитку та поведінки застосовуються такі види арт-терапії: музикотерапія (інструментальна та вокальна), танцювальна терапія, фольклоротерапія, лялькотерапія, казкотерапія.

Арт-терапія має позитивний вплив на пізнавальну активність, творчі та комунікативні здібності, розвиток уяви, дрібну моторику кольоросприймання, практичні навички образотворчої діяльності, вчить працювати з різноманітними матеріалами, сприяє зняттю дитячих страхів, творчому самовираженню, розвиває впевненість у своїх силах, ефективно коригує різні відхилення і порушення особистісного розвитку.

Музична терапія, наприклад, відноситься до арт-методик роботи з дітьми аутистами. Упровадження її елементів у освітній процес ЗДО дозволить матиме не стільки лікувальний, скільки психогігієнічний (профілактичний) і корекційний характер.

Дослідження сучасних науковців і педагогів-практиків, показали, що ефективною формою є лялькотерапія – використання лялькової драматизації, яка дозволяє в ігровій формі безпечно для дитини програти різні життєві ситуації, зняти, зокрема, травматичний чинник. Дієвим методом є казкотерапія, яка допомагає зняти психічну напругу.

Різноманітність видів художньо-творчої діяльності надає можливість їх варіювати, що також є ефективним засобом активізації навчання. Переключення з одного виду діяльності на інший захищає дитину від перевтоми і водночас стимулює її увагу, самостійну діяльність, забезпечує різнобічне сприйняття навчального матеріалу, підвищує пізнавальну активність, розвиває творчі здібності, активно залучає до освітнього процесу. Це стосується й дітей з обмеженими освітніми можливостями. Як відомо, в інклюзивній освіті використовуються саме поєднувальні види діяльності, які сприяють згуртуванню колективу, активізації мислення, формуванню сталої уваги. Особливо актуальною в умовах інклюзивної освіти є музично-мовленнєва діяльність, яка має бути залученою до роботи з дітьми з особливими потребами.

Таким чином, ми маємо стверджувати, що певні види мистецтва позитивно впливають на розвиток дітей з особливими освітніми потребами. Взаємодія педагогічного працівника (вчителя, вихователя, музичного керівника) з малечею відбувається як на групових, так і на індивідуальних заняттях, що можуть здійснюватися як у off-line, так і on-line форматі за допомогою сучасних соціальних мереж, платформ (Viber, Telegram, Skype, Google Duo, Meet тощо). Для цієї взаємодії усі учасники освітнього процесу повинні мати відповідне технічне забезпечення, якісний Інтернет, уміти користуватися on-line ресурсами. Але слід підкреслити, що заняття, які проходять дистанційно (наживо чи у відеозапису) передбачають залучення батьків, які зможуть допомогти дитині виконати чи інші вправи, завдання, рекомендації.

Звісно, що дистанційна форма навчання дітей з особливими освітніми потребами має певні особливості, які характеризуються як позитивними, так і негативними рисами. Отже, серед позитивних сторін дистанційного навчання можемо назвати такі:

- можливість повторного перегляду матеріалу, що сприятиме його закріпленню і суттєвому засвоєнню;
- можливість перегляду матеріалу у запису в зручний для батьків і дитини час;
- можливість робити тривалі паузи і перерви за потреби.

З іншого боку, слід зазначити і деякі негативні моменти, що витікають з дистанційної комунікації між вчителем і дитиною, а саме:

- вчитель не має фізичного (тактильного) контакту з дитиною, не може відкорегувати її рухи, дії під час виконання того чи іншого завдання;
- відсутність безпосереднього психо-емоційного контакту між вчителем і дитиною також негативно впливає на її емоційний стан, настрій, засвоєння матеріалу;

➤ діти не мають можливості соціальної комунікації, вони позбавлені спілкування, взаємодії, у процесі яких відбувається безпосередній процес пізнання, навчання. Вони навчаються один у одного, копіюють і повторюють рухи, дії, інтонації тощо;

Підводячи підсумки вищевикладеному, можемо констатувати, що мистецтво має неабияку роль у освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами, його вплив на розвиток емоційної, психічної й фізичної сфери дитячого організму важко переоцінити. Такі види мистецької діяльності як арт-терапія, казкотерапія, музикотерапія, лялькотерапія тощо сприяють інтелектуальному розвитку, підвищенню пізнавальної активності дитини, розвивають кмітливість, зосередженість, ініціативність.

Упровадження дистанційного, on-line навчання у процес інклюзивної освіти є вимогою часу, але характеризується як позитивними, так і негативними аспектами, що вимагає подальшого обговорення й розгляду наукової спільноти, залучення фахівців різних галузей знань як то: педагогів, психологів, соціологів, медиків, музикознавців тощо. Перспективним напрямом вивчення ми вважаємо розгляд питань щодо підготовки науково-методичних дистанційних освітніх курсів, відеоматеріалів, які зможуть задовольнити потреби дітей з різними відхиленнями, а також дадуть можливість самостійно, за допомогою батьків опанувати певними вміннями і навичками відповідно до своїх потреб.

Список використаних джерел:

1. Пономарьова, Г. Ф. (2019) Шляхи розбудови інклюзивного освітнього середовища: досвід підготовки майбутніх фахівців у Харківській гуманітарно-педагогічній академії. Вища школа (5), 48-53.
2. Інклюзія в мистецькій освіті: виклики, практики, перспективи: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнарод. участю). Київ: ДНМЦЗКМО 2019, 420 с.